

ontwikkeling Politieke conjunctuur

Voorafgaande aan de verkiezingscampagnes geeft het CPB aan wat de korte- en langetermijneffecten zijn van de programma's van de grote partijen. De uitkomsten hiervan worden tijdens de verkiezingscampagne gretig gebruikt om verschillen te accentueren. De vraag is echter hoe groot de daadwerkelijke invloed van het kabinetsbeleid is op macro-economische uitkomsten.

Omdat een kabinet een coalitie van meerdere partijen is, zijn beleidsverschillen beperkt. Daarnaast is Nederland als kleine open economie erg afhankelijk van wat elders in de Wereld gebeurt, zoals veranderingen in de prijs van ruwe olie of de wisselkoers met de dollar. Een gerelateerde vraag is of kiezers hun stem laten hangen van de macro-economische toestand. Als de invloed van het kabinetsbeleid op macro-economische ontwikkelingen inderdaad beperkt is, dan zal een rationele kiezer dit ook niet meenemen in zijn stemkeuze. Daarnaast kunnen verschillen in herverdelingskeuzes tussen programma's ervoor zorgen dat het programma dat macro-economisch het beste scoort voor grote groepen kiezers niet het meest gunstig uitvalt. Ten slotte zijn veel kiezers uit overtuiging of gewoonte misschien erg persistent in hun stemgedrag. In dit artikel gaan wij in op beide vragen. Ten eerste onderzoeken we of er verschillen zijn in macro-economische uitkomsten gedurende jaren met een rechts en een links kabinet. Daarnaast bekijken we of verkiezingsuitslagen kunnen worden verklaard uit de macro-economische resultaten die behaald zijn in de voorafgaande regeringsperiode. We gebruiken gegevens van vijftien Tweede Kamerverkiezingen, die tussen de Tweede Wereldoorlog en 2003 gehouden zijn. Ten slotte bekijken we of de modelvoorspellingen overeenkomen met de uitslag van verkiezingen van november.

Beïnvloedt het kabinet de macro-economie

Uit de economische literatuur is bekend dat het al erg moeilijk is om de effecten vast te stellen van één beleidsverandering te evalueren, laat staan dat het mogelijk is om de effecten van al het beleid dat een kabinet gemaakt heeft. We kijken daarom slechts naar verschillen tussen linkse en rechtse kabinetten, waarbij we een kabinet als links definiëren als de PvdA er deel van uit maakte. De macro-economische indicatoren die we onderzoeken zijn economische groei gemeten als reële stijging van het bruto binnenlands product, veranderingen in werkloosheid en inflatie. De standaard veronderstelling is dat de traditionele linkse achterban voor een groot deel aan de onderkant van de arbeidsmarkt zit. Linkse kabinetten zullen daarom eerder kiezen voor beleid dat werkloosheid reduceert, wat volgens de Phillips-curve gepaard

gaat met een toename van de inflatie. Omdat de kapitaalcrachtigere rechtse kiezer meer last heeft van hoge inflatie, zullen rechtse kabinetten terughoudend zijn bij het invoeren van beleid dat werkloosheid reduceert ten koste van een oplopende inflatie. Met behulp van lineaire regressie proberen we voor de jaren tussen 1947 en 2005 de macro-economische uitkomstmaten te verklaren uit het type kabinet dat er in dat jaar was. Als extra verklarende variabelen nemen we een tijdstrend en veranderingen in de prijs van ruwe olie. De prijs van ruwe olie ligt niet in de invloedssfeer van de Nederlandse regering, terwijl deze wel van invloed is op de Nederlandse economie. De schattingsresultaten in tabel 1 laten zien dat een rechts kabinet gemiddeld een extra economische groei van bijna 0,3 procentpunt per jaar behaalt. In een jaar met een rechts kabinet is de inflatie gemiddeld ongeveer een half procentpunt lager. En zoals voorspeld volgens de Phillips-curve is er in jaren met rechtse kabinetten een extra toename in werkloosheid van gemiddeld 0,04 procentpunt. Het vrij kleine aantal waarnemingen zorgt ervoor dat ondanks dat de geschatte effecten substantieel zijn, geen van de effecten significant is. We kunnen de resultaten dus slechts opvatten als een indicatie dat het soort kabinet belangrijk is. Verschillen in macro-economische uitkomsten kunnen alleen het verschil zijn van verschillend beleid tussen rechtse en linkse kabinetten. Dit komt overeen met de conclusie van het CPB na doorrekening van de programma's voorafgaande aan de afgelopen verkiezingen, dat er wel degelijk iets valt te kiezen.

Stemgedrag

Macro-economische uitkomsten kunnen dus afhankelijk zijn van het type kabinet. Het is daarom niet geheel onterecht dat een zittend kabinet wordt beoordeeld op macro-economisch succes. De vraag is echter of kiezers dit doen bij het bepalen van hun stemgedrag. Volgens de *retrospective voting theory* belonen kiezers bij verkiezingen een kabinet dat aan de verwachtingen heeft voldaan. De *democratic voting theory* veronderstelt juist dat kiezers vooruit kijken en kiezen voor de partij die hun belangen het beste vertegenwoordigt.

Een model voor stemgedrag is gecompliceerd, omdat er sinds de Tweede Wereldoorlog veel partijen actief zijn geweest. Daarom introduceren we de *Voting Quotient (VQ)*. Deze VQ is gedefinieerd als het percentage stemmen op rechtse partijen minus het percentage op linkse partijen. Linkse partijen zijn onder andere PvdA, GroenLinks en SP (en vroegere gelieerde partijen zoals CPN, PSP en PPR). De rechtse partijen zijn de VVD en de verschillende kleine rechtse partijen die hebben bestaan of nog steeds bestaan. De midden partijen (CDA, D66 en

NICK RADE EN BAS VAN DER KLAUW

Werkzaam bij Aarts, De Jong, Wilms & Goudriaan Public Economics B.V. respectievelijk verbonden aan de Vrije Universiteit en het Tinbergen Instituut.

de christelijke partijen als ChristenUnie en SGP) hebben een gewicht van 0. De VQ geeft dus aan elke verkiezing één uitkomst tussen de -100 procent en 100 procent. De VQ zegt niets over preferenties voor individuele partijen en de VQ verandert ook niet als kiezers overstappen van bijvoorbeeld de PvdA naar de SP of van de ChristenUnie naar de CDA.

We gebruiken een lineair regressie model om voor de verkiezingen tussen 1952 en 2003 de VQ te verklaren uit de huidige stand van de economie en de prestaties van het voorgaande kabinet. Alleen de verkiezingen van 2002 laten we vanwege de moord op Pim Fortuyn buiten de analyses. We schatten het model drie keer, waarbij we elke keer een andere macro-economische indicator als verklarende variabele opnemen. Vanwege het klein aantal waarnemingen is het niet mogelijk om alle macro-economische indicatoren gelijktijdig in het model op te nemen. In elk model nemen we een tijdstrend op en een dummy voor een rechts kabinet voorafgaande aan de verkiezingen. De dummy voor een rechts kabinet interacteren we met de macro-economische indicator. De eerste conclusie van de schattingsresultaten uit tabel 2 is dat volgens trend de VQ jaarlijks met 0,3 toeneemt. Na een normale verkiezingscyclus van vier jaar schuift gemiddeld ongeveer 1,2 procent van de kiezers iets naar rechts op, bijvoorbeeld van een linkse partij naar een midden partij. Het effect van een rechts kabinet is negatief. Dat betekent dat als er een rechts kabinet geweest is, er meer kiezers links zullen stemmen en omgekeerd. Deelname aan de regering lijkt dus kiezers af te stoten.

De geschatte effecten van de macro-economische indicatoren zijn verre van significant. Het kleine aantal waarnemingen zorgt voor grote standaardfouten. Maar de geschatte effecten zijn ook weinig substantieel. De werkloosheid moet gedurende een kabinetsperiode bijvoorbeeld met tien procentpunt veranderd zijn, of de inflatie moet gemiddeld tien à vijftien procent geweest zijn om hetzelfde effect te hebben als de dummy voor het voorafgaande kabinet. Het is echter wel zo dat als gedurende een regeringsperiode de werkloosheid oploopt, het zittende kabinet bij de verkiezingen stemmen zal verliezen. Dit geldt zowel voor linkse als voor rechtse kabinetten. Als de inflatie oploopt dan gaan meer mensen rechts stemmen. Een kabinet dat een hoge economische groei meemaakt, profiteert hiervan bij de volgende verkiezingen. Als de economische groei gedurende een kabinetsperiode gemiddeld één procentpunt hoger is, dan schuift ongeveer één procent van de kiezers op richting de partijen die in het kabinet zaten. Het feit dat werkloosheid en inflatie een verwaarloosbaar effect hebben op stemgedrag, terwijl economische groei en welk kabinet er voorafgaande aan de verkiezingen was wel een effect hebben, lijkt erop te wijzen dat de *retrospective voting theory* de beste beschrijving van de werkelijkheid is. Volgens de *democratic voting theory* zouden kiezers alleen rekening houden met de stand van de economie, maar niet welk kabinet er voorafgaande aan de verkiezingen was.

Conclusie

Op basis van de bovenstaande analyses kunnen we twee conclusies trekken. Ten eerste, voor macro-economische ontwikkelingen lijkt het wel degelijk uit te maken of er een linkse of een rechtse regering is. De tweede conclusie is dat kiezers bij hun stemgedrag rekening houden met hoe het kabinet voorafgaande aan de verkiezingen gepresteerd heeft. Daarbij kijken ze voornamelijk naar economische groei en worden de regeringspartijen beloond als deze een hoge economische groei hebben behaald. Het is belangrijk om enige nuances aan te brengen. Ten eerste kijken we alleen naar de kortetermijneffecten van kabinetsbeleid, dus hoe veranderen macro-economische indicatoren tijdens de kabinetsperiode. Daarnaast zijn vanwege de beperkte steekproefgrootte weinig geschatte coëfficiënten significant.

In de analyses hebben we de verkiezingen van 2006 niet meegenomen. Het is daarom leuk om te bekijken of onze modelvoorspellingen overeen komen met de verkiezingsuitslag. De VQ bij de afgelopen verkiezingen was -21,1, dus linkse partijen haalde 21,1 procentpunt meer kiezers dan de rechtse partijen. Ons model voorspelt (op basis van het model met economische groei als verklarende variabele) dat de VQ -13,3 had moeten zijn. Dat betekent dat de linkse partijen een veel beter resultaat hebben behaald dan mocht worden verwacht.

tabel 1

Invloed van kabinet op macro-economische uitkomsten

Onafhankelijke variabelen	Afhankelijke variabelen		
	BBP	Inflatie	Werkloosheid
Constante	5,94 (0,62)		
	5,68 (0,76)	-0,02 (0,17)	
Rechts Kabinet	0,27 (0,53)	-0,49 (0,70)	0,04 (0,15)
Olieprijs	-0,05 (0,02)	0,015* (0,01)	0,01 (0,004)
Trend	-0,04 (0,02)	-0,049 (0,021)	-0,008 (0,005)
Observaties	56	59	56
R ²	0,34	0,139	0,125

* Is het jaarlijkse prijsverschil van olie (in %) i.p.v. de olieprijs

De standaardfouten zijn de getallen tussen de haakjes gegeven naast de coëfficiënten

tabel 2

Verklaring stemgedrag uit prestaties zittend kabinet

	(1)	(2)	(3)
Constante	-26.28 (2.62)	-26.93 (3.77)	-22.71 (4.11)
Trend	0.29 (0.07)	0.30 (0.07)	0.29 (0.08)
Rechts kabinet	-3.33 (2.21)	-4.78 (4.14)	-9.02 (3.66)
werkloosheid * links kabinet	0.18 (1.96)		
werkloosheid * rechts kabinet	-0.37 (1.65)		
inflatie * links kabinet		0.10 (0.53)	
inflatie * rechts kabinet		0.46 (0.67)	
BBP groei * links kabinet			-1.06 (0.75)
BBP groei * rechts kabinet			0.71 (0.81)
Observaties	15	15	15
R ²	0.63	0.64	0.72

De standaardfouten zijn de getallen tussen de haakjes gegeven naast de coëfficiënten